

Els moviments de renovació pedagògica de les Illes Balears, de la Transició a l'actualitat

Bernat Sureda,
professor de la Universitat de les Illes Balears

Al final del franquisme es produïren moviments importants en el camp de la renovació educativa. Les alternatives a l'escola franquista tradicional foren especialment potents a Catalunya on grups de pares i mestres, amb el suport d'altres sectors socials, volgueren recuperar la tradició educativa renovadora de les dècades anteriors a la Guerra Civil. El 1965 es crea l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Un dels motius bàsics que va impulsar aquella iniciativa va ser la poca formació que rebien els mestres. El 1966 l'Escola de Mestres va organitzar la primera Escola d'Estiu. Aquestes escoles, que recuperaven un model de formació de mestres molt participatiu i actiu, reprenien la tradició iniciada a Catalunya per la Diputació de Barcelona el 1914.

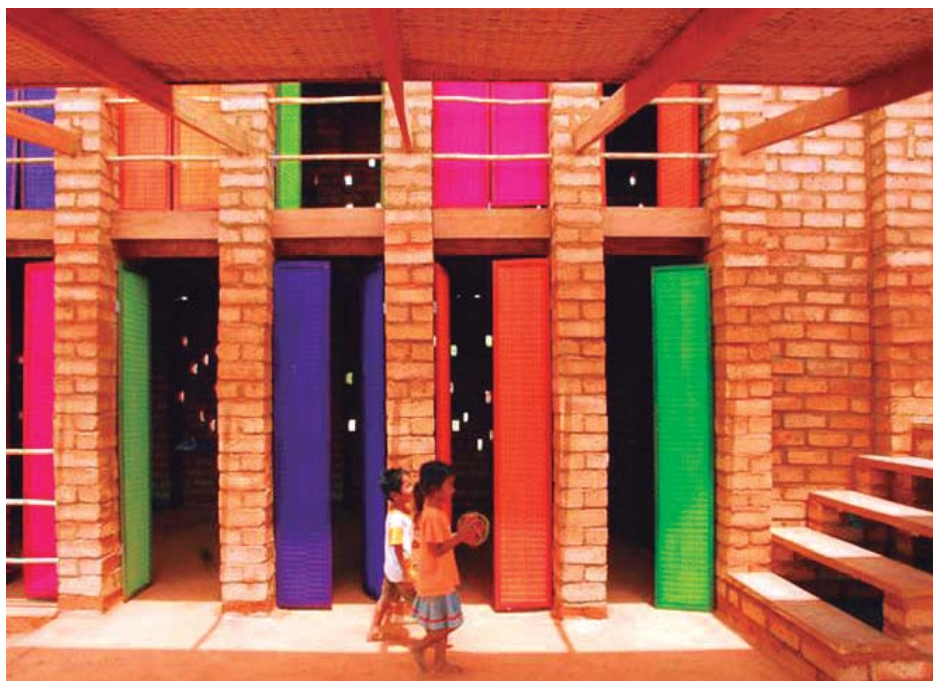
L'assistència de mestres de Mallorca i Menorca a les dues primeres Escoles d'Estiu de Barcelona, els anys 1966 i 1967, propiciaren la realització de la primera Escola d'Estiu a Palma el 1968. Les Escoles d'Estiu, que es continuaran convocant anualment a Mallorca fins a 1971, foren un potent instrument d'innovació educativa de les escoles de les Balears.

El 1974 es creava el Secretariat Pedagògic de l'Obra Cultural Balear que es

mostra especialment actiu organitzant cursos i seminaris de formació per mestres i participant en trobades estatals de grups de renovació educativa. El 1975 el Secretariat Pedagògic es va fer càrrec de reprendre l'organització de l'Escola d'Estiu, en què col·laboraren també l'Escola de Magisteri i el Col·legi de Llicenciats. Aquells anys sovintejaven les declaracions de col·lectius diversos a favor d'un canvi educatiu i de la democratització de l'ensenyament.

L'aprovació de la Llei General d'Educació del 1970 va suposar un gir important en els principis pedagògics oficials i va obrir tímidament la porta a alguns canvis.

El juliol de 1975 es publicava un decret que regulava la incorporació de les llengües no oficials al currículum de preescolar i d'Educació General Bàsica. Aquest decret, aparegut pocs mesos abans de la mort del general Franco, no

aportava massa cosa més que aixecar la prohibició d'ensenyar el català a les escoles i acabava amb més de dos segles de prohibició del català als centres d'ensenyament.

A Balears, iniciada la Transició, eren molts els problemes educatius no resolt: endarreriment de l'oferta educativa pública en tots els nivells; manca de normalització de la llengua catalana en l'ensenyament; oblit de la cultura pròpia als continguts escolars; nul·la capacitat de les institucions locals per intervenir en les qüestions educatives; pes de la rutina i dificultats per renovar els mètodes d'ensenyament; deficientes condicions laborals del professorat i escàs desenvolupament de les organitzacions sindicals dels docents; deficient escolarització d'amplis sectors socials, etc.

La incapacitat del règim franquista a l'hora de donar resposta al problema que plantejava l'expansió de l'oferta educativa havia estat el detonant de seriosos conflictes els darrers anys de la Dictadura, que acabaren el 1975 en vagues a les universitats i als instituts al mateix temps que es reclamava la democratització de l'ensenyament. Els sindicats, que ja funcionaven de forma encoberta o aprofitant el sindicalisme oficial, començaren a ser reconeguts. A més de les seccions d'ensenyança de les grans central sindicals com CCOO i UGT, el desembre de 1977, es constituí el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de les Illes que es convertiria en la força

majoritària al sectors docent, no abandonant mai la seva aposta per la renovació educativa. Les noves possibilitats professionals i de participació cívica, política i sindical atragueren alguns dels membres més actius dels col·lectius docents. Aquest fet restà persones dedicades als que eren en sentit estricte moviments de renovació pedagògica que els mateixos docents havien impulsat. El Secretariat Pedagògic de l'OCB es va desfer, encara que alguns dels seus membres s'integraren en una comissió organitzadora que s'encarregà d'organitzar l'Escola d'Estiu de 1977. Després d'un any sense convocar-se, serà l'STEI el que en reprendrà l'organització el 1979.

El curs 1976-77 inicia les seves activitats una delegació a Palma dels ICE de les Universitats de Barcelona que, a l'estiu de 1977, desenvolupà la Primera Setmana de Renovació Pedagògica, que es va repetir anualment de forma ininterrompuda fins al 1993 amb el suport de distintes institucions i organitzada per l'Associació Il·lenca de Renovació Educativa. Aquestes trobades, que es varen dur a terme en distintes indrets de Mallorca, suposaren un nou model de formació del professorat. L'objectiu bàsic era descobrir l'entorn físic, cultural i social i explorar-ne les possibilitats educatives i foren l'inici, a Mallorca, d'una especial atenció pels temes de la pedagogia ambiental.

A partir de 1978 les institucions públiques autonòmiques i locals interven-

dran cada vegada més en les qüestions educatives. L'any 1980 el Consell General Interinsular crearà el Patronat d'Escoles d'Estiu de les Illes Balears per tal de potenciar aquest tipus de trobades. L'any anterior, el Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament de Menorca havia iniciat la realització, en aquella illa, de les Escoles d'estiu, que continuaren en anys posteriors finançades pel Consell de Menorca i que donaran lloc, a partir de 1983, a la constitució del Moviment de Renovació Pedagògica de Menorca. També a Eivissa, el 1982 té lloc la primera Escola d'estiu, organitzada per un grup de mestres i finançada pel Consell Insular d'Eivissa.

Els nous ajuntaments democràtics, que després de les primeres eleccions quedaren majoritàriament en mans dels partits d'esquerra, volgueren tenir una major intervenció en matèria educativa per corregir algunes de les deficiències que es consideraven prioritàries com eren: la manca d'escoles infantils, de recursos a les escoles, de serveis socioeducatius per als col·lectius més marginats, etc. El setembre de 1979 l'Ajuntament de Palma creà el Patronat Municipal d'Escoles d'Infant que, a més de gestionar els seus propis centres d'educació infantil, va donar suport tècnic i econòmic a altres escoles infantils. Els primers anys de la dècada dels vuitanta es posen en funcionament un nombre important de programes municipals de suport a l'escola. El 1980 l'Ajuntament d'Artà creà el Servei Municipal d'Orientació Educativa (SMOE) d'Artà, que tenia com a funcions coordinar la intervenció municipal en matèria d'ajudes a les escoles, famílies i població estudiantil de tots els nivells. Els anys següents es crearen serveis similars en molts dels ajuntaments de les Balears. Els ajuntaments democràtics impulsaren també les activitats formatives, d'oci i d'animació sociocultural dirigides a tota la població com: la recuperació de les festes populars, l'habilitació d'espais urbans per fer activitats lúdiques i culturals, l'organització d'activitats per a nins i joves, la creació de programes d'educació d'adults, etc. En general la participació dels ajuntaments de les illes en temes educatius fou important els anys vuitanta, però començà a disminuir a principis de la dècada dels noranta a causa de que moltes de les àrees d'actuació que ini-

cialment havien assumit els municipis foren ateses per l'Administració estatal o autonòmica.

El febrer de 1983 les Corts Generals aprovaren l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears. A partir d'aquest moment la Comunitat Autònoma assumia les competències en matèria d'ensenyament de la llengua catalana i de la cultura pròpia. L'Estatut incloïa, també, com a pròpies de la Comunitat Autònoma, les competències en matèria d'ensenyament en tots els seus graus i nivells d'acord amb la legislació bàsica de l'Estat, però aquestes no seran efectivament assumides fins el 1998.

Aquesta distribució de competències - la regulació de l'ensenyament de la llengua era responsabilitat de la CAIB, mentre que de la gestió del sistema escolar es feia càrrec el Ministeri d'Educació i Ciència- dificultat encara més un procés de normalització de la llengua que havia de superar una tradició de més de dos segles. El 1982 es revitalitza la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català (CENC) de l'Obra Cultural Balear que desplegarà, a partir d'aquests anys, una intensa campanya a favor de la difusió de l'ensenyament en català amb l'organització de seminaris, assessorament a les escoles i convocatòria d'encontres. El 1984 el CENC va impulsar el Moviment d'Escoles Mallorquines per donar suport a la difusió de l'ensenyament en català i suport a algunes escoles que, en aquells anys, ja feien tot l'ensenyament en català i que va instituir les anuals trobades d'Escoles Mallorquines.

L'any 1982 el PSOE guanya les eleccions i s'inicia un procés de canvi en l'organització del sistema educatiu. La renova-

ció educativa serà estimulada des del Govern. L'any següent el MEC inicia els contactes formals amb els Moviments de Renovació Pedagògica (MRP), que condueixen, per una part, a que aquests siguin considerats interlocutors de la política educativa; i per l'altra, aquest acostament al poder comporta un debilitament de la seva capacitat reivindicativa i d'actuació política. Al mateix temps el MEC impulsarà un nou model de formació del professorat, amb la creació el 1984 dels centres de professors. Malgrat en el principi els CEP foren espais de confluència de les polítiques oficials amb els MRP, en poc temps el control dels estaments oficials es va acabar imposant. La incorporació de complements salarials en funció de la dedicació a activitats formatives va acabar desvirtuant la relació entre renovació educativa i formació que podien tenir els CEP. L'organització d'aquests centres ha passat per diverses etapes relacionades amb els distints Governos. Una ordre del conseller d'Educació i Universitat del passat març de 2016 estableix una nova regulació de l'organització i el règim de funcionament de la xarxa de centres de professorat de les Illes Balears, amb la intenció d'adequar aquests centres a les necessitats formatives del professorat i de renovació pedagògica actuals.

Malgrat que amb la Llei de Reforma Universitària del 1983, en aplicació de l'autonomia universitària, els ICE es podien suprimir, la UIB va mantenir el seu amb funcions molt similars a les que tenia des de la seva creació. L'ICE de la UIB ha donat fins a l'actualitat cobertura a diverses experiències de renovació educativa, a grups de treball de docents de distintes àrees i temàtiques i ha organit-

zat cursos de formació. S'ha d'indicar que el 2015 l'ICE es va transformar en l'Institut de Recerca i Innovació en Educació (IRIE), amb funcions més lligades a la recerca i a la formació especialitzada que a la bàsica del professorat.

S'ha de esmentar, també, la incidència renovadora en el camp de l'ensenyament que han tengut els distints programes d'internacionalització de l'educació, que han permès als docents dels distints nivells de les Illes Balears intercanviar experiències amb professors d'altres països i conèixer les seves pràctiques i models escolars.

Per cloure es pot dir que a les darreres dècades, i encara que queden restes de pràctiques educatives tradicionals, la cultura de la innovació ha collat als nostres centres educatius. Són molts els grups de docents que intercanvien experiències i centres que manifesten voluntat de renovació constant. Les reaccions de la comunitat educativa contra la política del Govern de Bauzá van mostrar un bon grau de complicitat entre docents i famílies, una de les condicions necessàries per aconseguir millorar l'escola. La creació de l'Assemblea de Docents per impulsar les protestes demostra un alt nivell de compromís polític amb la qualitat de l'escola. Les reaccions que va provocar la política del darrer Govern del partit popular també fan pensar en que s'estan produint replantejaments de la relació entre associacionisme docent, reivindicacions professionals i polítiques, i la renovació educativa.

Actualment no es pot plantejar la renovació educativa amb els mateixos objectius i mètodes que a les primeres dècades del postfranquisme. Encara que s'ha de millorar més la formació inicial del professorat, aquest està molt més ben preparat i disposat a la renovació. El seu reciclatge permanent ha de ser participatiu i resultat de l'intercanvi d'experiències. S'ha de potenciar el suport als grups i a les xarxes renovadores. S'ha de considerar que la renovació educativa no pot consistir exclusivament amb la introducció de noves tècniques a l'aula; la lluita contra la segregació i el fracàs escolar, la millora de la convivència i el reforç de la cohesió social també han de ser objectius de la renovació pedagògica. ■

